

Mahremiyet eğitimi: “Mahremiyet eğitimi, çocukların kendisinin ve diğer insanların özelinin/özel alanının farkına varması, sosyal hayatın içinde kendi özel alanını koruması, diğer insanların özeline saygı duyması, kendisi ile çevresi arasında sağlıklı sınırlar koyması gibi bilgileri içerir.”

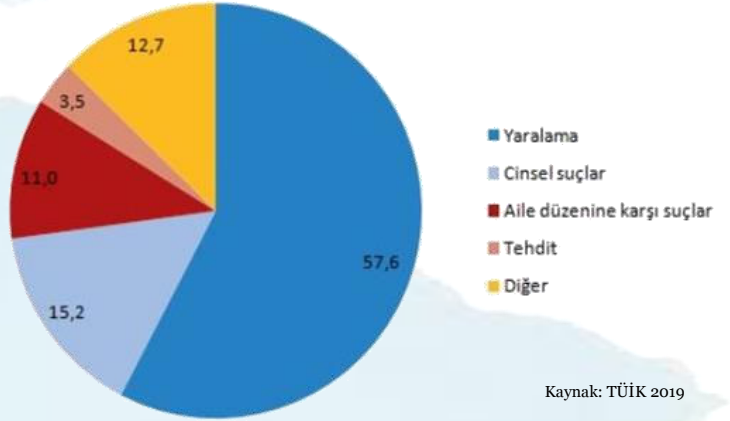

Özellikle son yıllarda çocuklara yönelik şiddet ve cinsel suiistimler korkunç boyutlara ulaştı. Neredeyse her gün haber bültenlerinde, sosyal medyada farklı yaş gruplarından birçok çocuğun ve ailenin yaşadığı korku dolu deneyimleri duyar olduk. Bu durum hepimizi endişelendirdiği ve alarma geçirdiği gibi, çocuklarımızı bilinçlendirme konusunda neler yapabiliriz sorusunu da gündeme getirmektedir. Peki bizler aileler olarak çocuklarımızı korumak ve bilinçlendirmek konusunda neler yapabiliriz? İşte elinizdeki bu rehber tam da bu kaygılar doğrultusunda hazırlandı.

Cinsel suç mağduriyeti ikinci sırada.

TÜİK'in 2019 verilerine göre güvenlik birimlerine suç mağduru olarak gelen 206 bin 498 çocuğun % 57,6'sı yaralama, % 15,2'si cinsel suçlar, % 11,0'ı aile düzenine karşı suçlardan mağdur oldu.

Suç mağduru çocukların mağduriyet nedenleri (%), 2019

Kaynak: TÜİK 2019

Çocuklara nasıl bir eğitim verebiliriz?

Çocuğa verilecek eğitim, çocukların kendisinin ve diğer insanların özelinin/özel alanının farkına varması, sosyal hayatın içinde kendi özel alanını koruması, diğer insanların özeline saygı duyması, kendisi ile çevresi arasında sağlıklı sınırlar koyması gibi bilgileri içermelidir.

Vücutun kişiye özel olan bölgeleri, bu bölgelerin gizlenmesi gerektiği çocuğa iki yaşından itibaren yavaş yavaş anlatılabilir. Bu alanın, başkalarından gizlenmesi ve anne baba ve doktorlar dışında bu bölgeye kimsenin dokunmaması gerektiği çocuğa öğretilmelidir.

İstismara karşı koyucu eğitim

Bir çalışmaya göre istismar vakalarındaki faillerin sadece % 6'sı çocuk ve ailesi için yabancı kişilerdir. İstismar, çoğunlukla, çocuğun kendi ailesi içinde ve çoğunlukla çok yakın sosyal çevresinde meydana gelmektedir

Okul öncesi çocukluk döneminde şekillenmeye başlayan cinsel içerikli sorulara yetişkinler tarafından yeterli yanıtlar verilmediği takdirde, çocuklar bu soru işaretlerine yönelik kendi öykülerini üretebilirler. Cinsel uyarıcılar ile dolu bu dünyada erken çocukluk döneminden itibaren sunulan cinsel eğitim, çocuklarla cinsel istismar hakkında konuşmaya, istismarı bildirmeye ve önlemeye yardımcı olacaktır. Cinsel eğitime ilişkin, okul öncesi eğitim müfredatında hâlen bir uygulama yer almamaktadır. Kadın ve erkek üreme sistemine ilişkin dersler ise ilk olarak yedinci sınıfta öğrencilere verilmektedir (MEB, 2017).

Bir çocuğun kendi davranışlarını ya da kendine yönelik gerçekleşen davranışları iyi ya da kötü olarak niteleyebilmesi için öncelikli olarak "normal" kabul edilen davranışı öğrenmesi gerekir. Çocukları kendilerine yönelik cinsel davranışlardan koruyabilmek için onları yaşa uygun cinsel bilgiler ve cinsel istismar hakkında eğitmek oldukça önemlidir. Ancak ailelerin çocukları ile cinsellik üzerine konuşabilmek için yeterli bir beceriye veya bilgiye sahip olmadıklarını düşündükleri ayrıca bu konularda konuşmakta kendilerini utanmış ve rahatsız hissettikleri gösterilmektedir.

Küçük çocuklar ile cinsellik hakkında konuşmayı başlatmak ya da sordukları ile aslında neyi öğrenmek istediğini anlamak için ilk yapılması gereken bu konuda onun ne bildiğini öğrenmektir. Ardından, çocuğun önceden bildikleri ya da öğrendikleri arasında hatalı/yanlış bölümleri, doğruları ile değiştirmek hedeflenmelidir. Son olarak bu sohbetler, ailevi ve kültürel değer yargılarını paylaşmak için bir fırsatı dönüştürülmelidir.

Doğumdan itibaren ön ergenlik olarak kabul edilebilecek 9-11 yaş aralığına kadar olan evrede çocuklara öncelikli olarak cinsiyetini tanıtmaya, ardından beden bölgelerini adlandırma ve mahremiyete ilişkin bilgilendirmede bulunma hedeflenir.

Bir çalışmaya göre istismar vakalarındaki faillerin sadece % 6'sı çocuk ve ailesi için yabancı kişilerdir. İstismar, çoğunlukla, çocuğun kendi ailesi içinde veya çok yakın sosyal çevresinde meydana gelmektedir. Yani «parktaki/inşaattaki yabancıların» istismarları, oransal olarak aslında çok daha seyrek olmaktadır. Yaşanan istismar vakalarında çocukların/annelerin susmalarına yol açan temel nedenler şöyle sıralanmaktadır: Korku, utanma, suçluluk duygusu, tehdit, rüşvet, hediye, şantaj, yalancı olarak damgalanma kaygısı, inanılmama korkusu, erkeğin şiddetinden diğer aile üyelerini koruma düşüncesi, aileyi koruma veya önemseme, tabunun içselleştirilmesi.

İstismar vakalarında faillerin % 98'ini erkekler oluşturmaktadır. İlk istismara uğrama yaşı genel olarak 0 ila 8 yaş aralığındadır. Bir araştırmacıya göre istismar olgularında mağdurların % 80'i istismara ilk olarak okul öncesi ve ilkokulda iken maruz kalmaktadır. Yine istismara uğrayan çocukların % 80 kadarını da kız çocukları oluşturmaktadır. Erken yaşlardaki çocukların kendilerine nelerin olduğunu anlayamayacak kadar zihinlerinin karışması, kendi bedenleri üzerinde denetim hakları olduğunu bilmemeleri ve yetişkinlerin cinsel amaçlarının olacağını düşünememeleri ve dolayısı ile kendini savunamamaları nedeniyle bu çocuklar da susmayı tercih edebilmektedirler.

İstismara yönelik koruyucu bir eğitim, çocuğu güçlendirerek iyi ve kötü dokunuşu ayırt etmeyi ve istismara karşı kendini nasıl savunacağını öğretmekle gerçekleşebilir. İstismara karşı çocukları eğitirken onları hiçbir şekilde korkutmamalıyız. Ayrıca bu eğitim kısa uyarılarla sınırlı olmamalı, süreklilik arz edecek şekilde tasarlanmalıdır. Verilecek eğitim, çocuğun zihinsel gelişimine paralellik göstermelidir. Verilecek eğitimlerde çocukla konuşma dışında oyunlar, resim yapma, hikaye okuma, resimli kitaplara bakma, şarkı söyleme, video izlettirme gibi etkinliklere de yer verilmelidir.

İstismardan korunma eğitiminin temel ilkeleri

İstismarı önlemeye yönelik eğitimlerin merkezinde dikkate alınması gereken altı temel nokta bulunur. Kluge (1997) & Fey (1988)

1-Bedenim kendime aittir.

Verilecek bir eğitimde çocuklara bedenleri hakkında bir bilinç kazandırılmalıdır. Çocuklar bedenlerinin değerli olduğu, diğer bütün çocuklar gibi bedenlerini korumaya haklarının ve güçlerinin olduğunu bilmelidir. Çocukların kendi hakları konusunda bilgi sahibi olmamaları, onları yaralayabilmektedir. Unutulmamalıdır ki sadece kendi hakları konusunda bilgi sahibi olan insanlar haklarını kullanabilirler.

2- Duygular:

Çocuklar, duygularını fark edebilmeyi, hoş olan(iyi) ve hoş olmayan (kötü) duyguları birbirlerinden ayırt edebilmeyi öğrenmelidir. Çocuklar, duygularının başkalarınca ciddiye alınması ve kabul edilmesi gerektiğini bilmelidir.

Duyguların doğru tahmin edilerek ifade edilmesi, çocuklara çok yardımcı olmaktadır. Çünkü duygular sinyaller verir. Hoş olmayan duygular bize, bir şeylerin yolunda gitmediğini söyler. Fakat çocuklar, bu duygularını yardım almadan ifade edemeyebilirler. Çocukların, kendilerini rahatsız eden (olumsuz) duygulara karşı koyabilmeleri ancak duyguları tanımaları ile mümkündür. Dolayısıyla koruyucu bir eğitimde, duyguları tanıma ve bunları ifade etme ile ilgili etkinliklere de mutlaka yer verilmelidir.

Bu eğitimde çocuklara çeşitli yüz ifadeleri ile duyguları eşleştirebilme, farklı duyguların olduğunu bilme, başkalarının duyguları hakkında bir farkındalık oluşturma vb konularda bir eğitim verilmelidir.

3-Dokunmalar:

Çocuklar, iyi veya kötü dokunmaları birbirlerinden ayırtmayı ve kötü dokunuşları reddetmeyi öğrenmelidir. Çocuklar, herkesin kendilerine dokunmasına ve öpmesine; yetişkinlerin her yerlerine dokunmasına izinli

olmadığını bilmelidir.

Çocukların birçoğuna, bedenlerinin denetim ve kontrolünün kendilerine ait olduğu öğretilmemiştir. Çocuklar, sosyalleşme sürecinde kendi bedenleri üzerine hak sahibi olduklarını, birisinin dokunması, okşamaması veya dokunmaması ve okşamaması gerektiğinin kararını vermeyi öğrenememektedirler. Bizim ülkemizde özellikle çocuklar, karşı koymalarına rağmen, yabancılar veya akrabalar tarafından yoğun olarak öpülüp kucaklanmaktadır. Bu durumda aynı zamanda çocuklar, bazı hediyelerle de baskı altına alınmaktadır. «Amcana bak sana oyuncak getirmiş, hadi ona bir öpücük ver, vb» Dolayısıyla çocukların kötü dokunmaya dair doğal sezgisel hisleri ve becerileri de yok edilmektedir.

4-Hayır diyebilmek:

Çocuklar, belirli durumlarda sınırlar koyabilmeli ve yetişkinlerin isteklerine hayır diyebilmelidir. Çocuklar, itaat etmeye mecbur değildir ve kendilerini savunabilmelidirler. Çocuklara öğretilen «*yetişkinlere itaat edilmesi gereklidir*» olgusunu, istismarcılar oldukça çok sık kullanmaktadır. Çocuklar istememelerine rağmen yetişkinler tarafından çok sık olarak kucaklanıp, öpülmektedirler. Çocuk eğer istemiyorsa veya hoşlanmıyorsa ninenin, dedenin veya teyzenin kendilerini zoraki öpmeleri halinde, onlara «ısrarlı hayır» ile bu durumdan kurtulabileceğini bilmelidir. Çocuklar, bu durumları yaşadıklarından görünürde herkesin kendilerine dokunmaya izinli olduğunu ve karşı koymanın kabul görmediğini öğreniyorlar. Böylece kendilerine yönelik istismara karşı koymayı da öğrenemiyorlar.

Çocuklara verilecek eğitimde çocukların hayır deme haklarının olduğu, sessiz ve zayıf bir 'hayır'ın sonuç sağlamayacağını, buna karşın sesli ve güçlü ifade edilen 'hayır'ın daha iyi sonuç sağlayabileceğini, bazı insanların 'hayır'larını kabul etmeyebileceğini ve bu insanlara karşı tek başına karşı koyamayacağına vurgu yapılmalıdır.

5-Sırlar:

Çocuklar, iyi ve kötü sırları birbirlerinden ayırt etmeyi öğrenmelidir. Kendilerine yönelik istismarı, arkadaşlarına ve diğer yetişkinlere iletilebilir. Çocuklar, bir şekilde birilerini

ele vermeyi öğreniyorlar. Ancak çocuklar kötü sırların anlatılmasının ele verme (ispiyonlama, gammazlama) anlamına gelmediğini öğrenmelidir. İstismara uğradığını söylemenin gammazcılık olmadığını bilmelidir.

Çocuklara yönelik istismar genellikle bir kez gerçekleşmemektedir, çocuklar birçok kez aynı yetişkin tarafından birden fazla kez istismara uğrayabilmektedir. Çocuk, başına gelenleri saklaması yönünde istismarcı tarafından uyarılmaktadır, bunun kendi aralarında bir sır olarak kalması yönünde çocuktan söz alınmaktadır. Çocuk, başına gelenleri tam olarak anlamlandıramadığından veya başına gelenlerden ötürü kendini suçlu olarak görebildiğinden ve yoğun utanç duyguları içerisinde olduğundan, bu yaşantıyı biriyle paylaşma yönünde kararsız kalabilmektedir. Koruyucu bir eğitim ile çocuklar, iyi ve kötü sırları birbirlerinden ayırt etmeyi öğrenmelidir; kötü bir sırrı güvendikleri biri ile paylaşmaları yönünde cesaretlendirilmelidir.

Bazı yetişkinler kötü sırlara karşı suskun kalabilir ya da ciddiye almayabilirler. Bunu önlemek için çocukları, kendisine inanan ve ciddiye alan birisini bulana kadar yardım aramaya devam etmeleri gerektiği konusunda cesaretlendirmek gerekir.

İyi sırlar, doğum günü sürprizleri gibi bizi heyecanlandıran ve mutlu eden durumlardır. Kötü sırlar ise bize acı ve üzüntü yaşatırlar. Kötü sırların ise anlatılması gerekir. Tahmin etme oyunları ve bazı hikayeler ile bu iki sırrın birbirinden ayırt edilmesi sağlanabilir.

6-Yardım:

Çocuklar, bir problemleri olduğunda başvurabilecekleri kimselerin veya en az bir kişinin olduğunu bilmelidir. Çocuklar, istismar ile karşılaştıklarında yardım aramayı ve ilk adım olarak konuşmaya başlamayı öğrenmelidir. Ancak aile, tek güvenilir yer ve toz pembe olarak tasvir edilirse aile içinde meydana gelebilecek bir istismar olayında çocuğun tek çıkışı noktası da kapanmış olacaktır. Çocuklar, problemlerini anlatabilecekleri, sevdikleri ve güvendikleri daha başka insanların da olduğunu bilmek durumundadır. (hala, teyze, anneanne, öğretmen vb)

Neler Yapabiliriz?

Başkalarının önünde çocuğun kıyafetini değiştirmeyin:

"Daha küçük" diye düşünerek çocuğu iç çamaşırına varıncaya kadar başkalarının önünde soyup giydirmek doğru değildir. Tabi ki anne-babanın da çocuğun görmeyeceği bir alanda giyinip-soyunması da çocuğun bütüncül bir mahremiyet duygusu geliştirmesi açısından önemlidir.

Tuvalette mahremiyeti sağlayın:

4 yaşına gelen bir çocuk tuvaletin özel bir mekan olduğunu öğrenmeli, tuvalet ihtiyacının başkaları tarafından görülmesinin uygun olmayacağını bilmelidir. Çocuk genital bölgenin görülmesinden rahatsızlık duymaya kendisini tuvalette iken gören birine karşı tepki vermeye alışmalıdır.

Yatağını/odasını ayırın:

2 yaşla birlikte çocuk yavaş yavaş bağımsızlığını kazanır ve kendi başına yemek yemeye, yolda kendi başına yürümek istemeye başlar.

Bu dönem gelişim olarak da çocuğun odasının ayrılabilceği bir zamandır. Ancak ekstra bazı durumlar olabilir. Genel olarak 4 yaşına kadar bu sorun çözümlenmelidir. Çocuğun anne babasının özel ilişkisine şahit olması oldukça sakıncalıdır.

Odanıza izin alarak girmesi gerektiğini öğretin:

Çocuklara dört-beş yaşından itibaren anne-babanın odası kapalı ise odaya kapıyı çalarak ve izin alarak girmesi gerektiği öğretilmelidir. Çocuğun odasına girerken kapısının çalınması çocuğa iyi bir model oluşturacaktır.

Kim kimdir bilincini oluşturun:

Çocuk babasının kardeşi olan amca ile mahalledeki amcayı ayırt edebilmelidir. Kimin güven kategorisinde yer aldığı kimin sınırlı güven kategorisinde bulunduğu öğretilmelidir. Yetişkin herkese karşı güven duygusunun sınırsız olmadığını bilmelidir. İssiz bir yerde oynama teklifine, hediye vermeye «hayır» cevabını verebilmelidir. Çocuklara hayır demeyi öğretmeliyiz.

Anne baba olarak iyi gözlemci olmaya çalışın:

Çocuğun duyu ve davranış değişikliklerinin dikkatle izlenmesi, korkuların ve tercihlerin dikkate alınması gerekir. Bir olumsuzluk olduğunda, çocuk suçlanmamalı gerekli koruma ve tedavi sağlanmalıdır. Çocuktaki belirtiler dikkate alınmalı, cinsel istismardan şüphelenilirse hemen bir uzmana/yetkili kurumlara başvurulmalıdır.

7

Çocukların cinsel organını sevgi objesi yapmayın!

Küçük çocukları cinsel organlarına dokunarak, onları konu yaparak sevmek doğru değildir. Çünkü bu durum, onların özel alanlarının ihlalidir. Çocuk bu şekilde başkalarının özel alanları kullanılarak şaka yapmanın normal olduğunu düşünür. Ayrıca çocukları cinsel organlarını konu edinerek sevmek, onları kendilerini kötü niyetli yabancılardan korumak konusunda etkisiz kılabilir. Çocuk, bir başkası özel alanına dokunmak istediğinde bunun iyi mi yoksa kötü mü olduğunu ayırımı yapamayabilir. Çocuğun cinsel organlarını şaka konusu yapmak, göstermesini istemek, onlara dokunmaya çalışmak çocuğun cinsel kimlik gelişimi açısından da oldukça sakıncalıdır.

8

Çocukların 'hayır' deme becerilerini kolaylaştırın!

Çocuk her koşulda, her yetişkine saygı duyması gerektiği mesajını alırsa, yetişkinden gelen her davranışı koşulsuz doğru ve kabul edilebilir görebilir. Bu algı çocukların istismar edilmesinin önünü açar. Bu nedenle çocuklar rahatsız hissettikleri durumları ifade ettiğinde bu duygular hafife alınmamalıdır. Rahatsız olduğu durumları paylaşmaya devam etmeleri için, iyi bir dinleyici olmak gerekir. Çocuklar bedenleri ile ilgili konularda "hayır" dediklerinde onlara suçlu ya da kötü hissettirecek tepkiler verilmemelidir. İstemedikleri davranışlara hayır diyebildikleri için onları desteklemeli ve bu tutumu sürdürmelerini sağlamalı.

'Hayır'ın ardından söyleyebileceğimiz destekleyici cümleler:

"Tabi ki.", "Kararın saygı duyuyorum.", "İstemediğini açıklıkla ifade ettiğin için teşekkür ederim.", "O zaman şimdilik bu fikirden vazgeçelim.", "Tabi ki seni istemediğin bir davranışa zorlamayacağım.", "Şu an istemediğini anlıyorum. Fikrini değiştirirsen bana söyleyebilirsin.", "Rahatsız olduğun davranışlara hayır demen çok doğru, bu beni mutlu etti.", "Seni neyin rahatsız ettiği hakkında konuşmak ister misin?", "Sana iyi hissettirmeyecek hiçbir davranışa evet demen gerekmiyor."

Bu yaklaşım, bedenlerine yönelik izinsiz her müdahalenin yanlış olduğu bilincini kazanmalarını ve başkalarının mutluluğunun kendi güvenli alanlarından daha önemli olmadığını öğrenmelerini sağlar.

9

«Mahrem» kelimesi yerine «özel bölge» kavramını kullanmayı da tercih edebilirsiniz.

Mahrem bölgeden kasıt kişiden kişiye değişiklik göstereceği için özel bölge kavramını kullanmak daha doğru olacaktır.

Bir kişinin mahremi ile başka bir kişinin mahremi farklı olabilir. Örneğin kişinin kolu bir kişi için mahrem olabilirken başka bir kişi için mahrem olmayabilir.